

HERCZEG ÁGNES:
„SZÉP ÉS KIES KERTEK”.
A KORA RENESZÁNSZ
KERTEK ITÁLIÁBAN ÉS
MAGYARORSZÁGON.

PROPRINT KIADÓ, 2008

215×215 MM, 254 OLDAL

WWW.PROPRINT.RO

8540,- FT

A 2008-AS RENESZÁNSZ ÉV alkalmat teremtet arra, hogy a reneszánsz kor művészeti örökségét a magyarországi reneszánsz kultúra összefüggéseiben szemlélhessük. A kertművészet és a tájalakítás szempontjából jelentős változásokat hozó korszak szakértő történetét a társadalmi és kultúrtörténeti összefüggések tükrében mutatja be az emlékévkben megjelenő könyv, amelynek előszavából idézünk.

„Az váron kívül, a völgyben, szép és kies kerteket építtete” – méltatja Heltai Gáspár Mátyás király híres budai kertjeit. S a méltatás nem alaptalan, hiszen Buda s a többi királyi kert csodájának híret viszik Európa-szerte a követek, az udvar vendégei. A török világutazó, Evlia Cselebi 1660–1664-ben tett magyarországi utazásainak leírásában, a feldúlt és elpusztult építmények maradványain állva is elálmélkodik a nagyszerű alkotásokon. A történelem viharai könyörtelenül megsemmisítették, eltüntették e kor kertművészeti alkotásait, de tudjuk, hogy nemcsak a könnyen illékonyvá váló kertek, hanem az építmények is

a levéltárakból előkerülő emlékek segítenek a képalkotásban a korról, amelyet Mátyás király nevével jelzünk. A korról, amelyet, ha itthon felemlégetünk, mindenkiben jó érzés támad, a szépség, az igazság, a jólét, a tudomány és a művészet fogalma társul hozzá. Közép-Európa erős, egységes és gazdag központja, a magyar Szent Korona királysága.

„Meghalt Mátyás király, oda az igazság!” A jól ismert mondás többféleképpen értelmezhető. A középkorral kérelhetetlenül lezárul az emberiség történetének jelentős kultúrkorszaka, s olyan folyamatok indulnak meg az emberi tudatváltozás történetében, amelyek következményeiben ma élünk. A fordulópont a reneszánsz. A reneszánsz művészetek és a humanizmus talán éppen ezért kerül újra és újra a figyelem középpontjába. Megértésének kulcsa a reneszánszt megelőző koroktól eltérő, az ember és az őt körülvevő világ kapcsolatának s egy merőben új tudatállapotnak a megjelenésében rejlik. Az emberi tudatváltozás titka sokféleképpen közelíthető meg. Szimptomái egyaránt kifejeződnek a társadalmi változásokban, a művészetekben, a tudományokban és az ember önmagáról, a természetről és a világról alkotott képében. A reneszánsz „tájfelfogása”, „tájérezékelése” nemcsak a különböző művészeti ágakban, az elméleti művekben, a természeti világ és az ember kapcsolatát közvetlenül tükröző kertalkotásokban követhető nyomon, hanem az életmódban, a mindennapi élet szokásaiban is. A reneszánsz kert belső tartalma és külső

romba dőltek, Mátyás könyvtára, a műalkotások sokasága az ellenség és a tűz martalékává vált. Az apró töredékekből azonban elővarázsolható a valóság, ahogy ezt sok neves kutató vallja. A föld alól,

formajegyei ezért nehezen értelmezhetőek a szellemi, a társadalmi és a földrajzi összefüggések ismerete és szintézise nélkül. A gondolkodás, a világlátás megváltozása Európában időben és térben nem együtt van jelen, hiszen akár évszázadokat is átível az egyik korszakból a másikba való átmenet. Bíró József Erdély művészete című munkájában olvashatjuk a következő költői sorokat: „Mikor múlt ki Erdélyben a gótika? S mikor született a reneszánsz? Olyan forma kérdés ez, mint állni az alkonyatban – már nem délután és még nem is este – s tűnődni, mikor hűnyt ki a fény, hogy leboruljon az éjszaka. Művészetek nem születnek az óra kondulásával, s nem alusznak el a percmutató tovacusszanasán; zseniális nagy mesterek vagy alkotások mérföldjelző kövek a végtelen úton, melyek irányát világformáló történelmi erők s szellemi áramlatok mutatják. Egy művészeti stílus voltaképpen sohasem hal meg s bármilyen rövid ideig is éljen egy vidéken, a látásmód tovább alakítja, amint a világon az élőkkel együtt a halottak végtelen sora is uralkodik.”

Mátyás halálával nemcsak a hollók hagyják el a Kárpát-medencét, hanem lassan az a tudás is, amely az „aranykor” kincseit megőrizte a pálosok kolostoraiban, Mátyás és a kortárs kútfők szellemi műhelyeiben. Az ősi tudás és mesterségbeli képesség, vagyis a kulturális folytonosság teszi lehetővé, hogy a tudomány és művészet képviselői képesek legyenek a korszellemet elsőként megragadni, s az új stílusreemtő képzőerőket alkotásokba önteni, ahogy csak a termőtalajra hullt magból képes új élet kibontakozni.

Nemzetközi művészettörténeti, kerttörténeti könyvek jelennek meg anélkül, hogy megemlítenék Európa e jelentős, földrajzi környezetében kisugárzással rendelkező kulturális, művészeti központját, ahol Itália mellett első között jelenik meg a többi művészeti ág mellett a reneszánsz kertészme és tájfelfogás. E könyv célja többek között a magyarországi tájkultúra és kertművészet

rejtett kincseinek feltárása, európai jelentőségének bemutatása.

Ma Olaszországban járva ellátogathatunk a reneszánsz megjelenésének első építészeti, kertépítészeti alkotásaihoz. A reneszánsz mesterek ábrázolásait összevethetjük a mai utazó fotográfiájával. Mintha megállt volna az idő! Kerti vilákok falán korabeli kertábrázolásokat láthatunk, gazdag írott és képi anyag áll a kutatók rendelkezésére. A magyar kerttörténeti kutatás a külföldiekhez képest jóval nehezebb helyzetben van. Nem-hogy kertek nem maradtak fenn, hanem kevés az írásos emlék, s szinte alig vagy egyáltalán nem található hiteles képi, alaprajzi ábrázolás. A magyar reneszánsz kert megjelenési módja, tartalma és formavilága éppen ezért ha nem az európai kerttörténet fejlődésével együtt vizsgáljuk, önmagában nehezen értelmezhető.

Nehézséget jelent a korszakok megjelölése is, nehéz határköveket felállítani az egyes kertépítészeti kifejezésformák között. A középkor kertjeit nem soroljuk a művészettörténet ismert korszakai közé, összefoglaló néven középkori kerteknek jelöljük. A kerttörténet első átfogó stíluskorszakának a reneszánsz kertművészetet tekinthetjük. Pontosan ez a korszak sem körülhatárolható, egyes fejlődési fokait többféleképpen jelölhetjük meg. Ennek oka elsősorban a kert természetében rejlik. Megjelenése - formája és tartalma - szorosan összefügg a társadalmi és politikai berendezkedéssel. Egy országhatáron belül adott társadalmi rétegekhez kötődik az új kerttípus, miközben más társadalmi rétegeknél tovább él a múltbéli tradíció. Az egyes kerttípusok közötti kapcsolat sokszor sokkal szorosabb az egyes országok vonatkozásában, mint az adott országban belül. A fejedelmi, a nemesi és a polgárkertekben ugyanakkor már fellelhetők a reneszánszban megjelenő „nemzeti” karakter első jegyei. A nyugati kerttörténetírás a mai országhatárok mentén húz választóvonalat Európa középső és keleti régiója között.

S ezért ebből a történetből hiányoznak azok a momentumok, amelyek a Kárpát-medence régiójából kiindulva a reneszánsz kertkultúrával szorosan összefonódnak. A társadalmi szempontok mellett a táji adottságok jelentik a legjelentősebb különbséget. Minden tájnak önálló karaktere, saját individuuma és az ott élő néppel, népekkel összefonódó sorstörténete van. Egyes korszakok tájképeinek rekonstruálásához elengedhetetlenül szükséges, hogy beleilleszkedjünk az adott kor emberének látás- és gondolkodásmódjába. Ez segíthet térbe helyezni, képszerűvé tenni mindazokat a történelmi dokumentumokat, leírásokat, ábrázolásokat, amelyek a mai ember számára ismeretlenek, sokszor megfeythetetlennek tűnnek. Az európai táj képének alakulásában, legfőképp a táj látásmódjában jelentős változást hoz a humanista világfelfogás, a reneszánsz kultúra kibontakozása Európában.

A táj és a kertek megismerése bevezet minket a kérdéses kor emberének mindennapjaiba. A tájhasználat, a kert alakítása, a kerthez fűződő ideák, hiedelmek, a kerttel szemben elvárt követelmények, praktikák, kertészeti ismeretek személyes közelségbe hozzák számunkra több száz vagy ezer évvel ezelőtt élt embertársainkat. Mi a titok nyitja?

Ha az emberiség kultúrtörténetét a táj és a kert történetének tükrében vizsgáljuk, az alkímia legrejtettebb titkaihoz közelíthetünk. Az alkímia célja, hogy a testet, a matériát szellemmé, a szellemet testté, matériává, változtassa. A táj nem csupán természeti vagy emberi alkotás. A táj mindkettő. Az ember és a természet együtthatásában megformálódott élő, eleven organizmus, amely folyamatos változásban, alakulásban létezik. A táj olyan arckép, amelynek folytonosan változó vonásait az emberi kéz formálta természet adja. Az örökös változás pillanatnyi képei az egyes korok embereinek gondolkodását tükrözik. A tájkép tükör, amelyben az ember megpillanthatja önmagát, cselekedeteit,

mulasztásait. A kert pedig - mondhatjuk -, hogy a táj esszenciája. Filozófiai mű, amelyben a teremtő erőt az ember alkotókészségével ragadja meg, önjellemző jelle formálja. Az emberi tájteremtés, kertalkotás ebben az értelemben alkímia - látszólag egymással ellentétes irányú, egymásba ható folyamat. Az ember és a természet találkozása, amely során mindkettő átalakul és magasabb minőséggé formálódik.

Ennek szellemében tekintjük át, milyen kultúrtörténeti összefüggések, folyamatok vezetnek a reneszánsz kertek megjelenéséhez Itáliában és Magyarországon, remélve, hogy eleven kép bontakozik ki a korszak kertjeiről, tájfelfogásáról. Elénk tárul a kora reneszánsz kertek világa, s napvilágra kerül az a tény, hogy Itália mellett elsők között Magyarországon születnek az új formajegyeket hordozó kertek, Mátyás király és hazai kortársainak kertkultúrája sugárzik tovább a Duna mentén, a szomszédos területeken. A magyar kertművészet történetének, ha nem is hosszú, de annál kiemelkedőbb korszaka, kultúrtörténeti összefüggéseivel együtt méltán foglal el jeles helyet az egyetemes kertművészet történetben.”

A könyv metszetekkel, ábrákkal és fotókkal gazdagon illusztrált. Kesselyák Rita grafikuművész rajzainak nyomán elevenedik meg az itáliai és a magyar kora reneszánsz kert és tájészme varázslatos világa. A könyvet Horváth Nóra tervezte.

A könyv megvásárolható a Pagony Táj- és Kertépítész Irodában valamint a könyvesboltokban. ©